

De textielfabriek N.J. Menko N.V.

(Door: David Cohen Paraira; uit: Perfinpost nr. 148, mei 2024)

De geschiedenis van de Twentse textielfamilie Menko begon in 1854, toen Nathan Jacob Menko (1839-1921) het textielbedrijf N.J. Menko oprichtte. Hij begon met de handel in katoenafval en werd koopman, gespecialiseerd in textiel. Daarna werd hij eigenaar van een fabriek met stoommachines. De firma groeide, net als de in 1912 door de familie opgerichte spinnerij Roombeek, in ruim een eeuw tijd uit tot een succesvolle en vooruitstrevende onderneming. Menko was meer dan honderd jaar een begrip in Enschede. Veel inwoners, soms meerdere generaties achter elkaar, verdienden hun geld in de spinnerij of de weverij van de familie Menko. Aan het einde van Nathans leven was het bedrijf N.J. Menko landelijk bekend. Tijdens de bezetting kwam dit joodse bedrijf in Duitse handen. Zoals zoveel Twentse textielbedrijven ging N.J. Menko in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw uiteindelijk ten onder als gevolg van de sterk opkomende internationale concurrentie en werd het in 1964 opgenomen in de KNTU (Koninklijke Nederlandse Textiel Unie). Na het faillissement in 1973 kwam de fabriek leeg te staan. In 1996 werd een groot deel van de bebouwing op het terrein gesloopt.

Afb. 1: voormalige fabriek met watertoren van de firma N.J. Menko.

Na de vuurwerkramp op 13 mei 2000 zijn van het fabriekscomplex van Menko en de spinnerij Roombeek, alleen de watertoren en het bijbehorende opslaggebouw behouden en hergebruikt. Het is omgebouwd tot appartementencomplex, waarbij de historische details aan de buitenkant zo veel mogelijk gehandhaafd zijn gebleven. De watertoren bevat nog in grote letters de tekst 'N.J. Menko' (zie afbeelding 1).

Afb. 2: de perfin NJM

Afb. 3: Briefkaart met de perfin NJM, gedateerd 11 nov. 1930

De in Duitsland geboren Nathan Menko vestigde zich in het midden van de 18de eeuw in Twente. Zijn kleinzoon Jacob Menko vestigde zich in 1830 in Enschede. Omdat hij als slager zo weinig verdiende dat hij zijn gezin nauwelijks kon onderhouden, begonnen zijn zonen Salomon (1836-1909) en Nathan Jacob Menko (1839-1921) elk een eigen textielbedrijf. Aanvankelijk waren ze actief als opkoper van katoenafval maar werkten zich op van handelaar in afval tot fabrikant. Eerst maakten ze gebruik van boerenfamilies voor het katoen weven door hen thuiswerk te laten verrichten.

Nathan Jacob Menko kocht in 1881 en 1893 fabrieken in Enschede. Broer Salomon werd de oprichter van de firma S.J. Menko. Rond 1900 behoorden beide bedrijven tot de grotere in hun branche in Enschede. Beide broers behoorden in Enschede tot de meest succesvolle fabrikanten en verwierven een groot familiefortuin. N.J. Menko richtte in 1912 een spinnerij op, die later bekendstond als Spinnerij Roombeek. De bijbehorende watertoren van Menko werd gebruikt ten behoeve van de spinnerij, weverij en ververij van het fabriekscomplex Menko.

Nathan Jacob Menko huwde in 1867 met Helena Martha Cohen (1842-1912). Hun vier zonen, Julius Nathan (1870-1933), Miljam Isidoor (1874-1930), Sigmund Nathan (1877-1962) en Alfred Henri (1881-1953), drukten vanaf eind 19^e eeuw een steeds grotere stempel op het bedrijf. Begin jaren 30 braken zware jaren aan, waarbij zowel de firma als de familie verliezen leden. Sigmund Nathan (Sig) werd in 1935 directeur van de textiel fabriek N.J. Menko N.V.

Tijdens de bezetting vonden een aantal familieleden een onderduikadres, anderen werden opgepakt en op transport gesteld naar concentratiekampen.

Sig Menko keerde terug uit Theresienstadt en bouwde, inmiddels 70 jaar oud, de zwaar beschadigde fabrieken weer op. Arthur Menko was de enige overgebleven directeur van de derde generatie Menko.

Afb. 4: De synagoge in Enschede

De Menko's hadden ook grote invloed binnen de joodse gemeenschap van Enschede. Sigmund Nathan was naast voorzitter van de joodse Gemeente Enschede ook Gemeenteraadslid en vanaf 1941 voorzitter van de Joodsche Raad in Enschede. De monumentale synagoge in Enschede uit 1928 (zie afb. 4) kwam door de inzet en financiële steun van de familie Menko tot stand.

Afb.5: velletje zegels uit de serie 'Mooi Nederland', gewijd aan Enschede

Het blokje in de serie 'Mooi Nederland' (zie afbeelding 5), uitgegeven op 23 mei 2011, is gewijd aan de stad Enschede. Op de velrand is aan de bovenzijde een foto opgenomen van de textielfabriek Menko in die stad, met de bijbehorende watertoren (zie afbeelding 6).

Afb 6: Detail van bovenstaand velletje, met de fabriek van Menko

Dit (bewerkte) artikel verscheen eerder in het blad NIP (Orgaan der vereniging Nederland-Israël Philatelie), nr 291, voorjaar 2024